

110 ГОДИНИ ОТ РОЖДЕНИЕТО И 85 ГОДИНИ ОТ СМЪРТТА НА ХРИСТО ДИМИТРОВ ИЗМЕРЛИЕВ (СМИРНЕНСКИ)

ВЕЛИКИТЕ БЪЛГАРИ ЗА ... БЪЛГАРИТЕ

**„Какво по-божествено щастие
от бляна да бъдеш човек“**

Аз не зная защо съм на този свят роден,
не попитах защо ще умра,
тук дойдох заплениен и от сивия ден,
и от цветната майска зора.

Хр. Смирненски
15 октомври 1920

Из **„Херолди на новия ден!“** *

Поздравих пролетта, поздравих младостта
и възторжен разтворих очи,
за да срещна Живота по друм от цветя
в колесница от лунни лъчи.

„Да си само на двадесет и четири години, да си събрал в себе си целия свят, над който да можеш със сълзи да се смееш и със смях да плачеш, знаейки, че си обречен, е велико нещо! А той знаеше, че ще умре, виждаше костеливите неумолими ръце на своята „жълта гостенка“ и все пак си даваше надежда: „До другата есен, до другата пролет!“ Храчеше кръв и си даваше надежда! Крещеше за въздух и си даваше надежда!“

Но не пролет и химн покрай мен позвъни,
не поръси ме ябълков цвят:
пред раззинали бездни до черни стени
окова ме злодей непознат.

И не само на себе си. На целия свят. Защото тогавашният свят беше цял разкапан от охтика.“

..
Аз познах своите братя във робски керван,
угнетени от Златний телец;
и човешкия Дух – обруган, окован,
аз го зърнах под трънен венец.

„Мисля, той не е умрял само от туберкулоза! Ако не му е стигал въздухът в гърдите, то е било, защото тези гърди са били претърпкани с милиони неща: с цветарки и гавроши, с барикади и северни сияния, с гладиатори и вулкани. И редом с тях – мефистофели и приказни стълби, очи като черешки, баланиади, министерски шкембета ... Как няма да се пръснат такива гърди? Къде в тях място за въздух?“

И настръхнал от мрака на тази земя,
закопнях, запламтях и зова:
– Ах, блеснете, пожари, сред ледна тъма!
Загърмете, железни слова!

И все пак колкото и малко да е бил въздухът, колкото и да не е стигал на самия него, този въздух стигна, за да проветри целия задушен свят.“

И тогава – залюбен в тълпите, пленен
от лъчите на нова зора, –
без да питам защо съм на този свят роден,
аз ще знам за какво да умра.

Дамян Дамянов

„Не мога без вас!“

Из **„Юноша“**
2 септември 1922

(цикъл есета от книгата **„Живей така, че ...“**, 1968 г.)

* Стихотворение от първото издание на стихосбирката **„Да бъде ден“** (1922)

Приказка за стълбата

Посветено на всички, които ще кажат:
"Това не се отнася до мене!"

Помрачени небосклоните
ръсват девствени цветя;
постегнете си балтоните,
вий почтени господа!

-

Дойде обед, в ресторантите
келнерите чакат вас;
хубавичко се нахраните
и си пийнете тогаз.

-

И безгрижни като чавките
върху някой мъртъв кон,
вий редите си доставките
милион след милион.

Да, растат си милионите
и пазарните цени,
зер са тлъсти комисионите
в тези спекулантски дни.

А напразно разни властници
ви се зъбят уж със гнев –
ваши доблестни участници,
те надават ялов рев.

Не засягат в нас законите
всички силни на деня,
а пък вие с милионите
винаги сте на цена.

-

И тъй, без да се тревожите,
продължавайте без пот
да одирате пак кожата
на заспалия народ...

Помрачени небосклоните
ръсват девствени цветя,
постегнете милионите,
вий почтени господа!

Из „Помрачени небосклоните
(гешефтарска песен)“

– Кой си ти? – попита го Дяволът...

– Аз съм плебей по рождение и всички дрипльовци са мои братя. О, колко е грозна земята и колко са нещастни хората!

Това говореше млад момък, с изправено чело и стиснати юмруци. Той стоеше пред стълбата – висока стълба от бял мрамор с розови жилки. Погледът му бе стрелнат в далечината, дето като мътни вълни на придошла река шумяха сивите тълпи на мизерията. Те се вълнуваха, кипваха мигом, вдигаха гора от сухи черни ръце, гръм от негодувание и яростни викове разкляваха въздуха и ехото замираше бавно, тържествено като далечни топовни гърмежи. Тълпите растяха, идеха в облаци жълт прах, отделни силуети все по-ясно и по-ясно се изрязаха на общия сив фон. Идеше някакъв старец, приведен ниско доземи, сякаш търсеше изгубената си младост. За дрипавата му дреха се държеше босоного момиченце, и гледаше високата стълба с кротки, сини като метличина очи. Гледаше и се усмихваше. А след тях идеха все одрипели, сиви, сухи фигури и в хор пееха протегната, погребална песен. Някой остро свиреше с уста, друг, пъхнал ръце в джобовете, се смееше високо, дрезгаво, а в очите му гореше безумие.

– Аз съм плебей по рождение и всички дрипльовци ми са братя. О, колко грозна е земята и колко са нещастни хората! О, вие там горе, вие...

Това говореше млад момък, с изправено чело и стиснати в закана юмруци.

– Вие мразите ония горе? – попита дяволът и лукаво се приведе към момъка.

– О, аз ще отмъстя на тия принцове и князе. Жестоко ще им отмъстя зарад братята ми, зарад моите братя, които имат лица, жълти като пясък, които стенат по-зловещо от декемврийските виелици! Виж голите им кървави меса, чуй стоновеите им! Аз ще отмъстя за тях! Пусни ме!

Дяволът се усмихна:

– Аз съм страж на ония горе и без подкуп няма да ги предам.

– Аз нямам злато, аз нямам нищо, с което да те подкупя... Аз съм беден, дрипав юноша... Но аз съм готов да сложа главата си.

Дяволът пак се усмихна:

– О, не, аз не искам толкоз много! Дай ми ти само слуха си!

– Слуха си? С удоволствие... Нека никога нищо не чуя, нека...

– Ти пак ще чуваш! – успокои го Дяволът и му стори път. – Мими!

Момъкът се затече, наведнъж прекрачи три стъпала, но косматата ръка на Дявола го дръпна:

– Стига! Спри да чуеш как стенат там доле твоите братя!

Момъкът спря и се вслуша:

– Странно, защо те започнаха изведнъж да пеят весело и тъй безгрижно да се смеят?... – И той пак се затече.

Дяволът пак го спря:

– За да минеш още три стъпала, аз искам очите ти!

Момъкът отчаяно махна ръка.

– Но тогава аз няма да мога да виждам нито своите братя, нито тия, на които отивам да отмъстя!

Дяволът:

– Ти пак ще виждаш... Аз ще ти дам други, много по-хубави очи!

Момъкът мина още три стъпала и се вгледа надолу. Дяволът му напомни:

– Виж голите им кървави меса.

– Боже мой! Та това е тъй странно; кога успяха да се облекат толкоз хубаво! А вместо кървави рани те са обкичени с чудно алени рози!

През всеки три стъпала Дяволът взимаше своя малък откуп. Но момъкът вървеше, той даваше с готовност всичко, стига да стигне там и да отмъсти на тия тлъсти князе и принцове! Ето едно стъпало, само още едно стъпало, и той ще бъде горе! Той ще отмъсти зарад братята си!

– Аз съм плебеи по рождение и всички дрипливци...
– Млади момко, едно стъпало още! Само още едно стъпало, и ти ще отмъстиш. Но аз винаги за това стъпало вземам двоен откуп: дай ми сърцето и паметта си.

Момъкът махна ръка:

– Сърцето ли? Не! Това е много жестоко!

Дяволът се засмя гърлесто, авторитетно:

– Аз не съм толкова жесток. Аз ще ти дам в замяна златно сърце и нова памет! Ако не приемеш, ти никога няма да минеш туй стъпало, никога няма да отмъстиш за братята си – тия, които имат лица като пясък и стенат по-зловещо от декемврийските виелици.

Юношата погледна зелените иронични очи на Дявола:

– Но аз ще бъда най-нешастният. Ти ми взимаш всичко човешко.

– Напротив – най-щастливият!... Но? Съгласен ли си: само сърцето и паметта си.

Момъкът се замисли, черна сянка легна на лицето му, по сбръчканото чело се отрониха мътни капки пот, той гневно сви юмруци и процеди през зъби:

– Да бъде! Вземи ги!

...И като лятна буря, гневен и сърдит, разветрил черни коси, той мина последното стъпало. Той беше вече най-горе. И изведнъж в лицето му грейна усмивка, очите му заблестяха с тиха радост и юмруците му се отпуснаха. Той погледна пируващите князе, погледна доле, дето ре-веше и проклинаше сивата дрипава тълпа. Погледна, но нито един мускул не трепна по лицето му: то бе светло, весело, доволно. Той виждаше доле празнично облечени тълпи, стонове бяха вече химни.

– Кой си ти? – дрезгаво и лукаво го попита Дяволът.

– Аз съм принц по рождение и боговете ми са братя!
О, колко красива е земята и колко са щастливи хората!*

Май, 1923

Човекът, който плюва

Голтак последен бе преди,
а днес е крезовски богат;
навред в престолния ни град
успява той да се вреди.

И всичко му върви наред
из българския честен край:
и всеки спекулантин знай
кантората му за рушет.

Забързан, важен, изпотен –
на всяка крачка все и той;
шест педи точно е на бой,
а шест пъти печели в ден.

Скимти и плюва, и търчи.
У всеки важен кабинет

минутно и добре приет,
той сяда и върти очи.

И плюва. Плюва всеки миг!
Разпален и невъзмутим,
изпуска той кълба от дим
и плюва пак с спокоен лик.

Загледаш го как плюва вред,
престъпник, а пък е на чест,
но мислиш, с пълно право днес
той би заплювал целий свет.

Той знае себе си, затуй
и плюва яростно весден:
ах, той е просто възмутен,
че няма кой да го заплюй!

Ний всички сме деца на майката земя,
но чужда е за нас кърмещата й гърд,
и в шеметния кръг на земния си път,
жадувайки лъчи, угасваме в тъма –
ний, бедните деца на майката земя.

Край нас се вие бич, над нас тежи хомот
и робския закон на жълтия метал;
ний раснем в нищета, ний гаснем сред печал
и ръсим в своя друм сълзи и кървав пот –
ний, бледи смъртници – родени за живот.

А ний сме океан от огнени вълни,
величествен керван към светли висоти;
Чрез нашите сърца вселената тупти,
живота се крепи на раменете ни,
но ний сме океан от стенещи вълни.

На земните блага всевечни сме творци,
а нужда ни души до хладната си гърд.
Под черните крила на дебнешата смърт
привеждаме чела със трънени венци –
ний, вечните творци, ний морните борци.

Но иде ден на съд! Над майката земя
надвисва ураган и в громкия му зов
преплитат се ведно омраза и любов,
а майката земя възсепва се сама,
потъпкала греха, отърсила срама.

Защото в боен ред сред робската тъма
възбунени вълни издигат се със рев,
защото накупя свещеният ни гнев
и неговият вик стозвучно загърмя:
"И ние сме деца на майката земя!"

Из „Ний“
(26 юни 1920)

Из „Кална злободневка“

Кал до гуша, кал навред!
Само кал е този свет!

В политиката ни кал,
кал в народния морал.
Вгледаш ли се, виждаш, че
кал в изкуството тече!
Кал в финансиите ни,
кал на четири страни!

Кал до гуша. Само кал,
зер от кал бог ни създал.

....

* Откриването на 39-о Народно събрание на РБългария ще се запомни с един театрален жест – председателят проф. Огнян Герджиков раздаде символично на народните представители луксозно копие от "Приказка за стълбата" на Христо Смирненски. Прозрението на поета бързо намери олицетворение сред народните избраници и много от тях побързаха да станат "принцове". Резултатите са особено показателни днес, 18 месеца след приемането на България за член на ЕС. (бел. ред.)

„Вечния карнавал“

-
Заклучена зад хладни двери,
лежи бездушна радостта
и като сенки по света
пгълзят примамващи химери.
Подире им със ропот глух
блуждае човешкият дух.

А скрит зад маската смирена,
един престъпник ли до днес
издига своя интерес
за бог над цялата вселена
и тласка в бездни и позор
жадуващите слънчев взор?

-
А жрец под празнични одежди,
опит от вечна суета,
кове олтар на глупостта,
сърцата трови той с надежди
и ръси пепел и тъма
над светлий пламък на ума...

-
“Свалете тези маски скверни!
Аз вашите заблуди знам
и слънцето ще стигна сам!”

На търговците

- Недейте граби толкоз! Народът страда, стене,
изпратил в урагана чадата свои скъпи!
Съвсем го вий обрахте! Такава ли награда
на тез неуморими за свобода сеячи,
на тез чутовни войни, о търтеи, се пада?! ...
Недейте тъй! Народът в сълзи се днеска къпи.
- Ахаа! Гледай, гледай! Той можел и да плаче?
Сълзите да му вземем забравили сме значи!

Писма до оня свят

II

-

Практични сме ний, българите, и туйто!... Едно време Исус I изгони с бич търговците от храма. Де да видим дали Исус II с цепеница ще вразуми нашето племе... на първо място търговците на души и продавачките на плът. Хайде, довиждане... т. е. до писване. (Аз забравих, че си на оня свят, а пък съвсем не мисля да те посещавам в близко бъдеще!) В третото писмо ще ти пиша нещо за Исуса II, който казва своите притчи и мисли в зоологическата градина, наречена „Народно събрание“, на чиято фасада някой написал „Съединението прави сила“, навярно за да се пошегува със стовора на обитателите му.

Сенки

-
Цветя посадих, а събрах коприва,
Потърсих истини – навред лъжи;
Любов разпръсвам – злоба ме облива,
Запаля свещ – тъма ме пак обвива ...
Глава тежи, душа тъжи –
Душа ми кой ще освежи? ...

На моя приятел Тома

Тъмен е живота, чер кошмарен сън,
облаци безкрайни над света тежат,
-
Ручей от пошлост и разврат шуртят.
Идол е парата – властно божество.
Гибелта на брата – светло тържество.
О, честит е този, който прав върви,
радост, който дири в чистото дело,
огъня на правда у кого пламти,
враг нещаден който е на всяко зло.

Епитафии

6. Маджаров

“Дедите ми, набивайки на кол
другарите на Левски и Раковски,
крепяха турският произвол
и своите дела търговски.

Аз, внук на своите деди,
водач на спекулантска банда,
крепях народните беди
и всяка алчна контрабанда.”

Пред праведния съд

- Защо така ме лъжеш, защо така ласкаеш
твореца свой, човече? Или пък ти не знаеш,
на пръсти че познавам живота ти нечист?
- Простете ме ... по навик ... аз там бях журналист.

Сатър, г. I, бр. 2 от [15 окт.] 1919 г. и бр. 3 от [22 окт.] 1919 г.